

Funda Cantek: Ermeni Nine'nin dilsizliđi

Posted on 11/05/2019

Yayımlı Ermeni Tehciri'nin başladığı 24 Nisan tarihine denk düşen, Farid Boudjellal'in çizgi romanı Ermeni Ninem, Fransa'da doğup büyüyen Cezayir asıllı Farid'in babaannesiyle tanışması ve onun bir Ermeni olduğunu öğrenmesiyle açılıyor.

Ankara'da yaşayan birinin, başka birçok Anadolu kentinde yaşayanlar gibi, Ermenilerin bıraktığı izlerin üzerinde yürümemesi imkansızdır. Evinize girip çıkarken, bir mahalle parkında otururken, müzede sergilenen yöresel bir kıyafete yahut eski fotoğraflara bakarken aslında kadim bir kültürün, kimliğin mirasını yiyor olabilirsiniz. Hem de varisi olmadığınız halde. Eviniz bir Ermeni ailesine ait bağ evinin yıkıntısı üzerine inşa edilmiş bir apartmanda olabilir; mahalle parkı eski bir Ermeni mezarlığıdır; el dokuması bir sof elbise aslında bir Ermeni kadına ait olabilir. Biraz dikkatli bakarsanız, cumbalı evlerin, Arnavut kaldırımlı sokakların, mahalle esnafının, Çankaya, Keçiören, Aşağı ve Yukarı Eğlence bağlarının, Zir Vadisi'nin suretinin çıkarıldığı eski fotoğraflarda yurdundan sürgün edilmiş bir halkın hayaletlerinin dolaştığını görebilirsiniz.

Ben fazladan aile büyüklerini ziyaret için çocukken sık sık gittiğim Niğde'de de, onlarca yıldır ayakta olan bağ evlerinin kerpiç duvarlarına, ahşap kirişlerine parmaklarımın ucunu sürerek yürüdüğümde farkında olmadan içime dolan hikayelerin kahramanlarıyla çok sonra tanışacaktım. Oysa onlardan bazılarıyla komşuluk ediyorduk çoktandır. İyi komşuluğun Türklerin hoş görüşüyle sürdüğü teranesinin ev sahipliği iddiasının kibrinden kaynaklandığını da sonradan, aklım erdiğinde, resmi tarih anlatısının dışına kaçabildiğimde idrak edebilecektim. Ağızlardan bir küfür gibi fırlayan Ermeni tanımlamasının büyüklerin dilinde alaycı tekerlemelere, neşe vermesi beklenen ancak cinsiyetçi ve nefret dolu fıkralara konu olduğunu fark edecektim. Keskin kalemli "saygın" yazarların hoş görü bir yana, hor

görü ve düşmanlık dolu metinleri içimi acıtacaktı.

24 Nisan 1915'ten sonra su başlarında, evlerin hayatlarında, kahvehanelerde, kiliselerde, dükkanlarda, çarşıda-pazarda süren hayatlar dağlara, çöllere, açlığa, susuzluğa, hastalığa ve nihayet kitlesel kıyımlara mahkum edilecekti. Suskunluğu yahut nefretiyle Ermeni komşularının ölümüne gönderilmesine suç ortaklığı eden hemşehrileri, komşuları, müşterileri ezberler bir ölçüde bozulup, geçmişle hesaplaşmaya girildiğinde, “Çok iyi insanlardı” diyeceklerdi onlar için. “Çok iyi esnaftı, çok yetenekli ustaydı, çok mahir terziydi”... Böyle diyerek onları mazur göstermeye çalıştıklarının farkına varmayacaklardı.

Yayımlı Ermeni Tehciri'nin başladığı 24 Nisan tarihine denk düşen, Farid Boudjellal'in çizgi romanı Ermeni Ninem, Fransa'da doğup büyüyen Cezayir asıllı Farid'in babaannesiyile tanışması ve onun bir Ermeni olduğunu öğrenmesiyle açılıyor. 1904 İstanbul doğumlu olduğu tahmin edilen Mari Bedros Karamanyan'ın yolunu Cezayir'e, oradan da Fransa'nın Toulon şehrine düşüren dramı yarı-belgesel bu anlatıdan takip ediyoruz. Farid'in babaannesi Mari, kocasının ölümünün ardından, oğlunun ailesiyile birlikte yaşamak için gönülsüzce Toulon'a göç ediyor. Farid, dini bütün bir Müslüman olan babasına karşılık, babaannesinin boynundaki haçı fark ettiğinde, henüz dokuz yaşındayken dünyada yapayalnız kalan bir kız çocuğunun hikayesi bir zehir gibi günlük hayata karışıyor. Alttan alta gürül gürül çağlayan su, Mari'nin ketumluğunun çatlaklarından sızıyor.

Bizzat tecrübe edenlerin dillendirmemeyi yeğledikleri, sonraki kuşaklara aktarmamaya çalıştıkları, sürgün ve katliamın yarattığı travma ve husumet, kolektif bellekten silinmesinin imkansızlığı sebebiyle ve değişen politik iklimin de etkisiyle çocukların ve torunların kimliklerini inşa ederken kullandıkları en önemli parça olacaktır. Nitekim Farid, Fransa'da bir Arap olarak yaşayan babasının aksine, yasını tutarak kendini tamamlamak için ihtiyaç duyuyor bu eksik parçaya. Mari'nin eksik parçasını tamamlamasını bekleyen bir başkası daha var: Toulon'un meşhur cerrahlarından Ermeni Ranoukian. Mari'nin suskunluğu ve mesafeli duruşu karşısında çaresizliğe düşen Ranoukian şu unutulmaz sözü söylüyor

Mari'ye:

“Sizin ve bizim kuşaklar arasındaki farklardan biri de bu. Siz yaşadıklarınızı unutmak istiyorsunuz, biz ise hiç yaşamadığımız şeyleri hatırlamak istiyoruz.”

İşte bu sözde, önceki haftalarda anlattığım anneannemin suskunluğu ve hoyratlığıyla , Farid'in Ermeni ninesininki birleşiyor. Sonraki kuşaklar olarak bizler geçmişle hesaplaşma derdindeyiz. Kişisel olarak ailemizle, politik olaraksa devletin zulmüyle. Ve üstelik ikisi birbirinden bağımsız tecrübeler değil. Bizden önceki kuşaklara unutmanın, bize ise hatırlamanın sağaltıcı olduğu telkin edilmiş. Belki de bu yüzden, biraz da bencilce, soğukkanlılıkla bizden önceki kuşakları travmalarını hatırlamaya zorluyoruz. Çok zor bir şey istiyoruz onlardan. Belki de unutulmuş terk ettikleri şeyleri affettiklerini sanıyoruz. Korkudan, bezginlikten, ailelerini koruma kaygısından kaynaklanan bu unutulmuş, yeni felaketlerle sonraki kuşaklara zarar vereceğini anlatmakta zorlanıyoruz onlara. Unutulan kaybolmuyor ama. Mari Nine'nin hayatını araştıran ve çizer Boudjellal'in arkadaşı olan Martine Lagargette'nin kitabın sonuna eklediği metinde, unutulmuş terk edilenin kaybolmadığını sarıh biçimde görüyoruz. Mari'nin “hayatının son demlerinde, bazı işaretler anlatılamaz olanı deneyimlediğini doğrular gibiydi. Peşini bırakmayan o yoksunluk korkusu, bavulunu almadan firar etmek durumunda kalanlar gibi hangi mevsim olursa olsun kıyafetlerini üst üste giyme alışkanlığı göze çarpardı. Peki Toulon limanına bir Türk gemisi her demir attığında kendini eve hapsetme saplantısına ne demeli?” diyor Lagargette.

Elinde kalan tek aile fotoğrafında yer alanlar arasında yaşama şansına sahip olan sadece Mari'dir. Kocasını Moussa da Cezayir'den Kayseri'ye göçmüş bir Arap'tır. Küçük kızını Zoubida'yı Kayseri'den Cezayir'e göçerken, Tunus'ta evlatlık vermek zorunda kalır. Geri alacağı zaman öldüğünü öğrenir. Mari ve kaderdaşları bir yerin yerlisi olmalarına izin verilmeden, kıyafetlerini üstlerinde, korkularını, acılarını anılarında saklayarak oradan oraya sürüklenip, hayatın kıyasına ilişerek yaşar ve ölürlür.

Kaynak: gazeteduvar.com.tr